

Starten av barnförflyttningarna 1941

Finlands andra krig blev det som kom att kallas **Fortsättningskriget**. Ur finskt perspektiv betraktades det som en fortsättning av Vinterkriget, där målet var att återta de områden som förlorats till Sovjetunionen.

... ännu fler finlandsbarn ...

Större delen av barnen som fanns i Sverige under vinterkriget hade återvänt medan ca 750 andra barn hade fått erbjudande om sommarvistelse i Sverige sommaren 1941. Majoriteten av dessa barn fanns i Halland på sommarkolonier och i privata hem. I **Hallandsposten** den **9 juli 1941** finns ett reportage om när ordföranden, Hardi Göransson för Hjälpkommittén, gjorde en resa till Halland för att informera sig om dessa barns förhållande. Från den intervju som gjordes, kan man förstå att det fanns ambitioner att fortsätta hjälpverksamheten riktad åt de finska barnen, bl.a. sa hr Göransson *"att tillse att Finlands barn, så vitt möjligt är, skonas från krigets verkningar. Vi planera därför att insamla ytterligare medel för att kunna överföra ännu fler finlandsbarn ... också att det från de svenska hemmens sida skall visas villighet och offerkärlek mot dessa barn."*

- **Pertti Kavén** redogör i sin bok **"70 000 små öden"** för bakgrunden till de nya barntransporterna som startade hösten 1941: *Fortsättningskrigets utbrott väckte bland svenskarna på nytt tanken att hjälpa Finlands barn. Tanken fick inte de finländska myndigheternas godkännande. Det fanns viktigare saker att lägga ner pengar på. Den svenska Sommarbarnskommittén fortsatte dock underhandlingar med Centralkommittén för Finlands Folkhjälp. Socialminister KA Fagerholm menade dock att om transportkostnaderna kunde finansieras, då skulle barnförflyttning till Sverige kunna inledas. Den 3 september fick Fagerholm ett besked att man från Sverige var beredd att betala transportkostnaderna till Sverige. Det kunde Fagerholm inte motstå, utan tackade för beskedet och grundade samma dag **Socialministeriets Barnförflyttningskommitté**, som skulle ombesörja urval och transporter till svensk gränsmottagning.-*

Erfarenheterna från transporter av mer än 8 000 barn under vinterkriget och de nyligen genomförda sommarbarnen, var tämligen färsk, och de personer, som engagerats, fanns ju kvar för den nya Barnförflyttningskommittén att bygga sin verksamhet på. Omfattningen och genomförandet av barntransporter, som sedan följde är beskrivet i åtskillig annan litteratur, så det lämnar vi här.

Jag vill bara belysa något av hur de nya transporter uppmärksammades i pressen. Det visar sig att de fick inledningsvis ganska små rubriker. Det berodde nog mest på att de första pressmeddelandena inte innehöll mer än några torra siffror och ytterst lite som kunde väcka känslor. Och finska barn var egentligen inte nyhetsstoff. Dem hade man ju läst om under hela Vinterkriget.

Givetvis betydde foton mycket för hur artiklarna utformades. De följande exemplen visar just detta. De är delvis hämtade ur Dagens Nyheters nya digitala arkiv och delvis ur mitt klipparkiv. Hjälpkommitténs verkställande chef, Lars Östberg var flitig att meddela pressen om kommitténs verksamhet, och särskilt barngruppernas ankomst till Stockholm. TT förmedlade nyhetsmaterialet till lokalpressen, som ofta var ganska alerta och med när det kom finska barn – åtminstone i början.

I den här lilla serien tidningsartiklar från 1941 kan man följa bakgrunden till den första av de nya barntransporterna fram till att de är framme i Kristianstad, den 25 september.

Dagens Nyheter onsdag 17 september 1941

Finska barn hit.

Omkring 1.250 finska barn i åldern två till sju år anlända i slutet av september eller början av oktober till Sverige. Bland dessa befinna sig dels sådana barn vilkas fäder stupat eller blivit invalider, dels genom bombanfall hemlösa barn samt en tredje kategori, nämligen barn till karelska flyktingar. Dessa senare barn skola beredas fristad här i landet under den tid föräldrarna ordna med överflyttningen.

Ett femtiotal barn skola under ledning av friherrinnan Elsie Mannerheim i Häl-singborg placeras i Malmöhus län.

Dagens Nyheter den 23 september 1941:

150 karelska småbarn till Sverige på onsdag.

Den första kontingenten finska barn kommer till Stockholm på onsdagen med ordinarie Finlandsbåten från Åbo. Den består av 150 barn, vilka huvudsakligen placeras i Kristianstads och Blekinge län, dit de resa vidare på torsdagen, Barnen komma i fortsättningen varje vecka i grupper om 250, och hem över hela Sverige vänta på sina skyddslingar.

Kommittén för finska sommarbarn, som förmedlar det hela, har hittills inte haft några svårigheter att finna tillfälliga fosterhem. Barnen äro i åldern 2 till 6 år och tillhöra mestadels karelska flyktingar, som inte kunna ta de små med sig då de återvända för att bygga upp sina hem.

Dagens Nyheter den 24 september 1941

*Liten intervju *)*

- om karelska barn.

- Vi komma ta hit 1 250 finska barn, berättar sekreteraren och verkställande ledamoten i kommittén för finska sommarbarn, advokat Lars Östberg. Början göres på onsdag med 150 små karelare i åldern 2-6 år. Det är alltså inga skolbarn den här gången, vi vilja nämligen inte komma i konflikt med skolgången.

Förra gången var det gränsbarn från hela Finland som fingo besöka Sverige, fortsatte hr Östberg. Denna gång är det barn från Karelen, vilkas föräldrar skola ta itu med återflyttningen, vidare barn vilkas fäder blivit dödade i kriget eller vilkas hem bombats. Inga barn som ha svenska faddrar eller som tidigare varit i Sverige kommer med.

Vi kunna glädja oss åt att mycket stort intresse i de svenska hemmen. Denna form av hjälp har ju sin stora betydelse i att den möjliggör ökad kontakt mellan Sverige och Finland. De invändningar som framställts härvidlag äro icke särskilt välgrundade, men har exempelvis framhållit att de finska barnen blivit bortskämda, men det är väl bättre än att lida nöd! Gäller över huvud taget ett sådant argument då livsmedelssituationen i Finland är så dålig att det är allvarliga risker för undernäring och i tider då barnadödligheten ökat i så oroväckande grad? Någon risk för att barnen skulle glömma sitt fosterland och försvenskas – vilket också framhållits – tror jag inte alls på.

Denna första kontingent far till Kristianstads och Blekinge län, men så småningom hoppas vi få små finnar utplacerade över hela Sverige. Blivande fosterföräldrar kunna vända sig till kommittén för finska sommarbarn, Herkulesgatan 24, tel: 11 93 65, postgironummer 190506.

Slutligen skulle jag gärna vilja uttrycka en önskan att flera måtte efterkomma uppmaningen att avstå ransoneringskuponger åt finnarna. De behöva allt de kunna få, avslutade advokat Östberg.

*) *Liten intervju* var en stående rubrik till en spalt med varierat innehåll i DN:s familjesida.

Dagens Nyheter den 25 september 1941.

Det var sällan det till Sverige föränmälda antalet barn stämde med antalet som verkligen reste. Plötsliga sjukdomar, föräldrar som ångrade sig, förseningar mm innebar att flera namn på passagerarlistan ströks. Vid denna tid hade Sverige krav på läkarintyg om att barnen inte var smittade med difteri. Fanns inte intyget fick barnet inte följa med.

På tidningens första sida fanns bild på ett par nyligen nerbäddade pojkar som en ingress till reportaget:

Överresan blev lugn efter flyglarm i Åbo.

Den första onsdagssändningen av finska barn har nu lyckligen anlänt till Stockholm. Resenärerna, som alla äro i åldern 2 till 6 år, voro kanske lite bleka efter resan, men tycktes på det hela taget må bra. Enda intermezzot hade för övrigt varit två flyglarm i Åbo.

På stadsmissionen sutto 15 av "Arcturus" unga passagerare och åto middag när medarbetaren tittade dit. Ingen förstod ett enda ord svenska, men eftersom de fått sig tilldelade nästan en hel lotta pr man voro de i alla fall fullt belåtna med mottagandet.

- Vi hade en smula otur på hitresan, berättade en finsk barnträdgårdslärlarinna, vars armbindel på två språk omtalade att hon var färdledarinna. Knappt hade vi satt oss till bords i Åbo förrän det blev flyglarm, vilket inte förekommit på tre veckor, och när vi efter en studs vistelse i skyddsrummet vågade oss upp och på nytt skulle ta itu med måltiden blev det samma historia igen.

Huvudsaken är dock att resan gick bra, och det gjorde den. Barnen trivdes utmärkt på "Arcturus", i synnerhet när de blevo bjudna på smörgåsar!

Middagen tycktes också smaka dem bra, allra mest populär blev fruktsoppan, för att den var så söt och god. Sedan var det tid att samla ihop småttingarna, ty strax före klockan 19 avgick ett tåg till Uppsala. Det var för övrigt inte så lätt gjort, eftersom nummer 489 envist höll sig undan med adresslapp och allt just när det blev brått.

På asylen på Östgötagatan 61-63 blir det ingen resbrådska förrän på torsdagsmorgonen, ty där övernattade 60 små gäster. När fotografen och medarbetaren kommo dit höll man redan på att gå i säng, och det var nog

klokast, ty klockan 5 börjar uppstigningen. Skånetåget går tidigt, och det tar ett par timmar att få 60 sömniga barn klädda och mättade.

Två näpna tvillingflickor i likadana blommiga klänningar voro oskiljaktiga och började gråta så fort den ena avlägsnade sig en halv meter från den andra, varför deras kloka lotta förslog att de skulle läggas i samma säng. Här och var märkte man nog en släng av hemlängtan, men på det hela taget tyckte barnen det var väldigt skojigt att bli hjälpta i säng av snälla människor som talade ett obegripligt språk.

Hemmet bombat.

- Vi ha fått inblick i många sorgliga öden, berättar en finsk ledarinna. Det är ju framför allt barn som mist sina fäder eller sina hem som får fara till Sverige. En mamma berättade då hon lämnade sitt barn, att deras hem förstördes i början av kriget och att hon sedan grubblat dag och natt hur hon skulle ordna för sina småtingar. Över sommaren fick hon emellertid ha dem på en finsk koloni, och sedan löstes problemet så fadern, som ligger vid fronten, ivrigt uppmanade henne att försöka få sina barn till Sverige. "Jag känner mig mycket lugnare om jag vet att de ha det bra", skrev han "och för resten vet man ju aldrig om jag kommer hem igen, så du måste ägna alla dina krafter åt att ordna ett nytt hem åt er".

Kristianstads Läns-Demokraten fredag 26 september 1941.

De första barngrupperna väckte stor uppmärksamhet och deras ankomst bevakades av lokalpressen. Troligen hade denna artikel föregåtts av en tidigare, eftersom det blev stor uppslutning av nyfikna vid tågets ankomst till Kristianstad.

De finska barnen kommo igår

En kontingent finska barn har nu anlänt till Stockholm för att genom förmedling av Komittén för finska sommarbarn skickas till olika svenska hem.

• Det var mycket livligt i går eftermiddag på Kristianstads järnvägsstation omedelbart före Hässleholmstågets ankomst. Många nyfikna, som hade kännedom om att de finska barnen skulle komma, ville givetvis se hur de små pyrena sågo ut efter den långa resan. När tåget körde in på perrongen vinkade några av dem med ett trött leende åt folket, ungefär som riktigt vana resenärer. Men det var små hjälplösa barn, som lyftes ut och mottogs av den kommitté med landshövdingenskan

Gertrud Rodhe som ledarinna, vilken haft hand om utplaceringen av barnen i Kristianstad och orterna häromkring, samt av en grupp lottor.

Alla barnen läto sig villigt föras dit de anvisades, endast en liten flicka på ett par år tog till lipen ett tag. De flesta voro i treårsåldern, en hel del mycket bra klädda, andra sämre. Några fördes till Blekingetåget för att transporteras till Blekinge län, andra omhändertogs i bilar och fördes till sina nya hem. En liten grupp tre- à fyraåringar placerades i väntsalen kring ett bord, där de förplägades med mjölk och bullar. Dessa barn skulle senare till Osby och Broby.

De små pojkar, som sutto i väntsalen, tittade sig filosofiskt omkring. Ingen av dem kunde svenska. Det tycktes inte bekymra dem var de skulle föras och de fattade väl inte heller hela situationen. Gav någon av dem en vänlig blick smålogo de, annars sågo de på all livlighet omkring dem med filosofiskt lugn.

Betraktaren tänkte på hur många små tragedier som utspelats vid avskedet från Finland. Många av dem har ju ännu sin mor kvar i livet. En del har kanske förlorat både mor och far.